

BELEIDSPRINCIPES VOOR GEZONDE LANDBOUWBODEMS

Advies van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.salv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@salv.be

Advies	op eigen initiatief	
Wettelijke basis	Oprichtingsdecreet SALV 6 juli 2007	
Goedkeuring raad	30 januari 2026	
Kopie aan	Hilde Crevits - viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Binnenland, Steden- en Plattelandsbeleid, Samenleven, Integratie en Inburgering, Bestuurszaken, Sociale Economie en Zeevisserij, Lydia Peeters – voorzitter Commissie Leefmilieu, Natuur en Ruimtelijke Ordening (Vlaams Parlement), Bart Dochy – voorzitter Commissie Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid (Vlaams Parlement), Patricia De Clercq – administrateur-generaal Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Toon Denys – secretaris-generaal Departement Omgeving, Bernard De Potter – administrateur-generaal Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), Joris Relaes – administrateur-generaal Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO), Filip Fontaine – algemeen directeur Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM)	
Adviesnummer	2026-01	
Dossierhouder	Pieter De Graef	pdgraef@serv.be
Contactpersoon	Koen Carels	kcarels@serv.be

1

De heer Jo BROUNS

Vlaams minister van Omgeving en Landbouw

Seven

Koning Albert-II laan 7

B-1210 Sint-Joost-ten-Node

Advies. Beleidsprincipes voor gezonde landbouwbodems

Mijnheer de minister

Het Europese beleidsniveau schenkt meer en meer aandacht aan de bodem en heeft daarvoor een nieuw beleidskader voorbereid dat ook in Vlaanderen vertaald zal moeten worden. Dit vormde de aanleiding voor de SALV om zich via een specifieke werkcommissie bodem in de voorbije periode over dit thema te informeren. Zo boden OVAM en ILVO toelichting over respectievelijk de verwachte stappen bij de Europese Bodemmonitoringsrichtlijn en bodemzorg in de landbouw. De vragen ‘wat betekent een goede landbouwbodem?’ en ‘hoe daar beleidsmatig mee aan de slag gaan?’ vormden bovendien de centrale in-steek van een studentenstage tijdens de zomermaanden bij de SALV. Deze stage leverde een inzichtelijk rapport op dat raadpleegbaar is op de SALV-web-site.¹

De inzichten uit de werkzaamheden van de werkcommissie bodem en uit het stagerapport bieden de opstap naar voorliggend advies op eigen initiatief. Het advies brengt enkele beleidsprincipes en aanbevelingen voor een gedragen beleid rond bodemzorg binnen de landbouw. De specificiteit van landbouwbodems als onderdeel van de voedselvoorzieningsketen en de landbouwinkomensvorming, de coherentie met andere beleidskaders van toepassing op landbouw en motiverende, keuzegerichte stimulansen voor bodemzorg in landbouw vormen kernpunten van het advies.

Hoogachtend

Loes Lysens
voorzitter

Koen Carels
secretaris

¹ SALV, *Report. Stakeholder opinion on agricultural soil health, soil care and related policy framework*, Brussel, 2025 [Stagerapport Lakshyadeep Devkota | SALV](#).

Inhoud

Krachtlijnen	5
Situering	6
1. Europees beleid	6
1.1 Van thematische strategie naar geïntegreerd beleid	6
1.2 Europese Green Deal en Biodiversiteitsstrategie 2030	6
1.3 EU-bodemstrategie voor 2030	6
1.4 Missie 'Een bodemdeal voor Europa'	9
1.5 Natuurherstelverordening	9
1.6 Richtlijn bodemmonitoring en -veerkracht	10
2. Vlaams beleid	13
2.1 Beleidsnota Omgeving	13
2.2 Beleidsnota Landbouw	14
2.3 Vorbereiding implementatie bodemmonitoringrichtlijn	15
Advies	18
Toetsingskader duurzame verandering	18
Stakeholderbetrokkenheid	19
Specificiteit van landbouwbodems	20
Bodembeleid dat coherent is met ander beleid	20
Bodembeleid dat motiveert en keuzegericht is	20
Bodembeleid waarmee goede bodemzorgpraktijken worden beloond	22
Werk belemmeringen voor een goede bodemzorg weg	23
Bibliografie	24

Krachtlijnen

- Hanteer het vierledige SALV-toetsingskader voor duurzame verandering in de landbouw om het Vlaamse bodembeleid (verder) uit te bouwen.
- Zet vanaf de beginfase een gedegen participatietraject en overlegproces op met de betrokken stakeholders om het bodembeleid in Vlaanderen verder vorm te geven.
- Erken de specificiteit van landbouwbodems bij de interpretatie van resultaten uit de monitoring en bij de opzet van stimulansen voor bodemzorg.
- Zorg voor beleidscoherentie tussen het bodembeleid en andere beleidsvelden met relevantie voor landbouw.
- Rust de bestaande testfaciliteiten uit om goede bodemzorgpraktijken vorm te geven vanuit wetenschappelijk onderzoek in samenwerking met de landbouwpraktijk. Voorzie daarvoor een faciliterende regeling.
- Geef voldoende mate van flexibiliteit aan landbouwers om goede bodemzorgpraktijken toe te passen.
- Zet in op motiverende, keuzegerichte stimulansen voor landbouwers om in te zetten op goede bodemzorgpraktijken en laat voldoende doorlooptijd opdat bodemzorgpraktijken resultaat zouden opleveren.
- Zet voldoende in op informatieverstrekking voor landbouwers over goede bodemzorgpraktijken.
- Zorg dat regeneratieve (of herstellende) landbouw, net zoals biolandbouw, een bekend begrip is. Het is de basis van gezonde landbouwbodemzorgpraktijken.
- Werk het beleidskader rond de zorg voor landbouwbodems zodanig uit dat inspanningen voor goede bodemzorgpraktijken worden beloond en inpasbaar zijn binnen een aantrekkelijk verdienmodel voor de landbouwer.
- Erken pioniers in de toepassing van goede bodemzorgpraktijken en voorzie hiervoor voldoende steun.
- Leg de link tussen een sterk ruimtelijk landbouwbeleid en bodemzorg, met oog voor structurele belemmeringen zoals korte pacht, hoge grondprijzen en de onzekerheid over toegang tot land.

Situering

1. Europees beleid

1.1 Van thematische strategie naar geïntegreerd beleid

De aandacht voor bodembescherming op Europees niveau gaat terug tot het Zesde Milieuactieprogramma (2002), waarin de ontwikkeling van een thematische strategie werd gevraagd.² Dit leidde tot een voorstel voor een Kaderrichtlijn Bodem (2006),³ maar het initiatief werd in 2014 ingetrokken wegens verzet van enkele lidstaten. Nadien werden bodemaspecten geïntegreerd in andere beleidskaders, zoals de richtlijn industriële emissies, de LULUCF-verordening en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

1.2 Europese Green Deal en Biodiversiteitsstrategie 2030

Met de Europese Green Deal (2019) kwam er een vernieuwde aandacht voor de bodem. De Biodiversiteitsstrategie 2030 (2020) benadrukte gezonde bodems als voorwaarde voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten, en kondigde maatregelen aan voor herstel en duurzaam beheer.⁴

1.3 EU-bodemstrategie voor 2030

De bodemstrategie voor 2030 (2021) is een belangrijke pijler van de EU-biodiversiteitsstrategie 2030 en stelde een breed beleidskader vast met de ambitie om tegen 2050 alle bodems gezond te maken. De strategie koppelt **bodemgezondheid** expliciet aan voedselzekerheid, biodiversiteit, klimaatneutraliteit en circulaire economie. Acties worden voorzien rond koolstofopslag, beperking van ruimtebeslag, herstel van aangetaste bodems en verbetering van monitoring.⁵

² [BESLUIT 1600/2002/EG VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 22 juli 2002 tot vaststelling van het Zesde Milieuactieprogramma van de Europese Gemeenschap](#)

³ Europese Commissie, COM(2006) 231 final, [Thematische strategie voor bodembescherming](#), 22 september 2006. (in navolging van een eerste mededeling hieromtrent in 2002: Europese Commissie, COM(2002) 179 final, [Towards a strategic strategy for soil protection](#), 16 april 2002).

⁴ Europese Commissie, COM(2020) 380 final, [De Europese biodiversiteitsstrategie 2030. De natuur terug in ons leven brengen](#), 20 mei 2020.

⁵ Europese Commissie, COM(2021) 699 final, [De Europese bodemstrategie 2030](#), 17 november 2021.

1.3.1 Visie en doelstellingen

Bodems zijn gezond wanneer zij zich in een goede chemische, biologische en fysieke toestand bevinden en dus in staat zijn om voortdurend zo veel mogelijk van de volgende ecosysteemdiensten te leveren:

- *zorgen voor voedsel- en biomassaproductie, met name in de landbouw en bosbouw;*
- *water absorberen, opslaan en filteren en nutriënten en stoffen transformeren, waardoor grondwaterlichamen worden beschermd;*
- *de basis vormen voor leven en biodiversiteit, met inbegrip van habitats, soorten en genen;*
- *als koolstofreservoir fungeren;*
- *een fysiek platform en culturele diensten voor mensen en hun activiteiten bieden;*
- *als bron van grondstoffen dienen;*
- *het archief zijn van geologisch, geomorfologisch en archeologisch erfgoed.*⁶

De **EU-bodemstrategie** voor 2030 stelt de ambitie vast om **tegen 2050 alle bodems gezond** te maken. Dit moet leiden tot veerkrachtigere ecosystemen en een bodembeheer waarin bescherming, duurzaam gebruik en herstel de norm worden. Gezonde bodems worden daarbij gezien als sleuteloplossing voor grote maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatneutraliteit, circulaire economie, biodiversiteitsherstel en menselijke gezondheid.⁷

Concreet zijn vier langetermijndoelen geformuleerd, die veelal vastgelegd zijn in of verband houden met andere beleidsinitiatieven:

- Geen netto ruimtebeslag meer;⁸
- Terugdringen van bodemverontreiniging tot een niveau dat geen schade meer veroorzaakt en een gifvrij milieu verzekert;⁹

⁶ Ibid., p. 4-5.

⁷ Ibid., p. 3: "Tegen 2050 verkeren alle bodemecosystemen in de EU in een gezonde toestand en zijn ze dus veerkrachtiger, wat de komende tien jaar zeer ingrijpende veranderingen zal vergen. Tegen die tijd zijn bescherming, duurzaam gebruik en herstel van de bodem de norm geworden. Gezonde bodems dragen als belangrijke oplossing bij tot het aanpakken van onze grote uitdagingen om klimaatneutraliteit te bereiken en weerbaarder te worden ten aanzien van klimaatverandering, een schone en circulaire (bio-)economie te ontwikkelen, het biodiversiteitsverlies om te buigen, de menselijke gezondheid te beschermen, woestijnvorming te stoppen en bodemdegradatie om te keren."

⁸ Stappenplan voor efficiënt hulpbronnengebruik in Europa, COM(2011) 0571. 7e Milieuactieprogramma van de EU, besluit nr. 1386/2013/EU.

⁹ Route naar een gezonde planeet voor iedereen, EU-actieplan: Verontreiniging van lucht, water en bodem naar nul, COM(2021) 400.

- Klimaatneutraliteit op land tegen 2035, als stap naar een klimaatneutraal Europa;¹⁰
- Een klimaatveerkrachtige EU tegen 2050.¹¹

De bodemstrategie is sterk ingebed in de Europese Green Deal en sluit aan bij andere EU-beleidskaders.

Figuur 1 De Europese Commissie ziet heel wat verbanden tussen de Europese bodemstrategie 2030 en verschillende Europese beleidskaders

1.3.2 Acties

De Europese Commissie schuift de bodem naar voren als belangrijke oplossing voor maatschappelijke uitdagingen. De strategie voorziet acties in verschillende domeinen:

- **Klimaat:** behoud en herstel van veengebieden; verhoging van koolstofopslag in bodems (*carbon farming*, koolstofverdienmodellen).
- **Circulaire economie:** veilig en circulair gebruik van afgegraven bodems; beperking van ruimtebeslag via circulair landgebruik; sluiten van nutriënten- en koolstofkringlopen.
- **Biodiversiteit:** versterken van bodemdiversiteit in het kader van het *One Health*-principe.
- **Waterbeheer:** betere afstemming tussen bodem- en waterbeheer, gekoppeld aan klimaat-aanpassing.

¹⁰ Verordening betreffende een Europese klimaatwet (EU) 2021/1119; Voorstel voor een herziening van de LULUCF-verordening, COM(2021) 554.

¹¹ EU-klimaataanpassingsstrategie, COM(2021) 82.

- **Preventie en herstel:** duurzaam bodembeheer tot norm maken (agro-ecologische, biologische en boslandbouwpraktijken); voorkomen van woestijnvorming en verontreiniging (o.a. pesticiden, microplastics); herstel en sanering van vervuilde bodems.

Tot slot legt de strategie nadruk op de noodzaak van:

- adequate monitoring,
- gericht onderzoek,
- maatschappelijk draagvlak, en
- voldoende financiering.

1.4 Missie 'Een bodemdeal voor Europa'

De missie 'Bodemdeal voor Europa' (2021)¹² maakt deel uit van Horizon Europe en ondersteunt de uitvoering van de strategie. Via de oprichting van 100 living labs en lighthouses worden innovatieve praktijken getest en opgeschaald. Daarnaast stimuleert de missie geharmoniseerde bodemmonitoring, kennisdeling en de ontwikkeling van nieuwe bedrijfsmodellen voor bodemvriendelijke waardeketens.

1.5 Natuurherstelverordening

Sinds 18 augustus 2024 is de Europese Natuurherstelverordening van kracht.¹³ Deze verordening vloeit voort uit de Europese Green Deal en de Biodiversiteitsstrategie 2030. De Natuurherstelverordening stelt streefdoelen en verplichtingen vast om (gedegradeerde) ecosystemen te herstellen. Naast terrestrische ecosystemen, kust- en zoetwaterecosystemen, mariene ecosystemen, stedelijke ecosystemen, rivierecosystemen, bosccosystemen en bestuiverspopulaties, vormen ook landbouwecosystemen onderdeel van het toepassingsgebied van deze verordening. Artikel 11 van de Natuurherstelverordening schrijft bepalingen voor met betrekking tot het herstel van landbouwecosystemen. Zo is de voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland één van de drie indicatoren waarvoor lidstaten (bij minstens twee van die indicatoren) een toenemende trend moeten realiseren.

¹² Europese Commissie, [EU Mission: a soil deal for Europe](#).

¹³ [Verordening \(EU\) 2024/1991 van het Europees Parlement en de Raad van 24 juni 2024 inzake natuurherstel en tot wijziging van Verordening \(EU\) 2022/869 \(Voor de EER relevante tekst\)](#)

1.6 Richtlijn bodemmonitoring en -veerkracht

Op 26 november 2025 werd de Richtlijn inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht (Soil Monitoring Law) gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Unie.¹⁴ De richtlijn beoogt:

- een geharmoniseerd monitoringskader voor bodemgezondheid;
- opvolging van ruimtebeslag en bodemafdekking;
- inventarisatie en aanpak van verontreinigde sites.

De richtlijn bevat geen bindende normen voor bodemkwaliteit, maar verplicht de lidstaten wel om systematisch te monitoren en te rapporteren. De lidstaten krijgen uiterlijk de tijd tot 17 december 2028 om aan deze richtlijn te voldoen (artikel 26), maar de richtlijn stelt wel tussentijdse deadlines voor de opmaak van diverse onderdelen (zoals een bodemmonitoringkader tegen 17 december 2026) (artikel 24).¹⁵

1.6.1 Doelstellingen en scope

Het voorstel van bodemmonitoringsrichtlijn beoogt gezonde bodems tegen 2050. Het gaat om een inspanningsverbintenis zonder bindende kwaliteitsnormen, maar met verplichte monitoring en maatregelenprogramma's.

- Scope: **alle bodems** (landbouw, natuur, bebouwd/ruimtebeslag).
- Definitie **bodemgezondheid**: *'de fysische, chemische en biologische staat van de bodem, die bepalend is voor zijn vermogen om als vitaal leefsysteem te functioneren en ecosysteemdiensten te leveren'*.¹⁶ Het **doel** is via een voortdurende verbetering van bodemgezondheid, het behoud van bodems in gezonde staat en het voorkomen en aanpakken van alle aspecten van bodemdegradatie **tegen 2050 gezonde bodems** te bereiken, *'zodat zij meerdere ecosysteemdiensten kunnen leveren op een schaal die toereikend is om te voldoen aan de ecologische, maatschappelijke en economische behoeften, de gevolgen van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies kunnen voorkomen en beperken, en de weerbaarheid tegen natuurrampen en de voedselzekerheid kunnen vergroten'*.¹⁷

¹⁴ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#).

¹⁵ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#).

¹⁶ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 3.

¹⁷ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 1.

1.6.2 Belangrijke begrippen

Bodemeenheden: een bodemeenheid is *'een ruimtelijk onderscheiden gebied in een bodemdistrict dat het resultaat is van de doorsnede van reeksen ruimtelijke gegevens die worden gebruikt als factoren voor statistische homogeniteit in dat bodemdistrict.'*¹⁸ Het zijn met andere woorden statistisch bepaalde clusters van bodemoppervlakte met homogene eigenschappen. Bij de afbakening van bodemeenheden moet rekening worden gehouden met de geografische omvang van bodemdistricten, het bodemtype en de categorieën landgebruik.¹⁹

Bodemdistricten: administratieve eenheden waarover competente overheden bevoegd zijn (voor België: de Gewesten).²⁰ Hier wordt aangesloten bij bestaande meetnetten, zoals C-MON in Vlaanderen.

Bodemdescriptoren: parameters die een fysisch, chemisch of biologisch kenmerk van de bodemgezondheid beschrijven.²¹ Bijlage I maakt een onderscheid tussen 3 types:

- *Deel A:* verplichte parameters (bv. organische koolstof, verzilting).
- *Deel B:* door lidstaten zelf te bepalen.
- *Deel C:* in ontwikkeling, nog zonder geharmoniseerde criteria.

Wanneer lidstaten op basis van deze bodemdescriptoren de bodemgezondheid inschatten, zullen zij rekening moeten houden met twee types criteria (vervat in de bodemdescriptoren):²²

- Niet-bindende duurzame *streefwaarden*.
De niet-bindende duurzame streefwaarden moeten de ambitieuze langetermijndoelstelling van deze richtlijn weerspiegelen en houden geen verplichting in tot handelen. Deze streefwaarden moeten, op basis van de huidige wetenschappelijke kennis, de ideale situatie weerspiegelen, waarin het vermogen van bodems om ecosysteemdiensten te leveren niet afneemt en de gezondheid van de mens of het milieu geen ernstige schade wordt toegebracht.

¹⁸ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 3.

¹⁹ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 4.

²⁰ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 4: *'De lidstaten stellen voor administratieve doeleinden één of meer bodemdistricten vast die hun gehele grondgebied bestrijken en onder de verantwoordelijkheid vallen van één of meer op grond van artikel 5 aangewezen bevoegde autoriteiten.'*

²¹ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 3.

²² [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), overwegende (33).

- Operationele *triggerwaarden*.
Gezien de behoefte aan efficiëntie en de beperkte beschikbare middelen, en om rekening te houden met de plaatselijke omstandigheden, zijn door de lidstaten vastgestelde operationele triggerwaarden echter nodig. Die operationele triggerwaarden moeten steun in gang zetten om bodemgezondheid en bodemveerkracht te bereiken. Voor elk aspect van bodemaantasting moeten één of meer proportionele en haalbare operationele triggerwaarden worden vastgesteld. De triggerwaarden op nationaal niveau vaststellen zal ervoor zorgen dat ten volle rekening kan worden gehouden met lokale omstandigheden en praktijken, bodemgebruik en huidig beleid. De lidstaten kunnen beslissen de operationele triggerwaarde voor één of meer aspecten van bodemaantasting vast te stellen op hetzelfde niveau als de niet-bindende duurzame streefwaarde voor die aspecten.

1.6.3 Aanpak per doelstelling

Monitoring bodemgezondheid

- Europees raamwerk met gemeenschappelijke bodemdescriptors, target- en triggerwaarden, ingevuld met nationale data.
- Statistisch representatieve bemonstering verplicht (6-jaarlijks, onzekerheid $\leq 5\%$).
- Extra aandacht voor bodembiodiversiteit (DNA-metingen op subset), pesticiden en PFAS op indicatieve lijst.
- Bodemonsters deels te archiveren; resultaten publiek via EU-dataportaal.

Ruimtebeslag

- Monitoring van bodemafdekking en -verwijdering met Copernicus en nationale data.
- Volgt EU-doelstelling “geen netto ruimtebeslag tegen 2050”.
- Lidstaten moeten mitigatieprincipes toepassen: vermijden, beperken, compenseren (de-sealing, brownfield-hergebruik, reconstructie).

Verontreinigde sites

- Lidstaten moeten registers van (potentieel) verontreinigde sites opstellen, publiek toegankelijk in geolokaleerde databank.
- Stapsgewijze, risicogebaseerde aanpak: identificatie → bodemonderzoek → site-specifieke risico-evaluatie → saneringsmaatregelen.
- Sanering moet risico's voor mens en milieu tot een aanvaardbaar niveau reduceren.
- Vlaanderen voldoet grotendeels via het Bodemdecreet.

1.6.4 Betrokkenheid van stakeholders

Onder 'betrokken publiek' begrijpt de bodemmonitoringrichtlijn personen die (waarschijnlijk) door bodemaantasting geraakt worden of belang hebben bij besluiten onder deze richtlijn, inclusief grondeigenaars/-beheerders/-gebruikers en ngo's die de bescherming van menselijke gezondheid of het milieu voorstaan (cf. artikel 3, lid 23).

Ter ondersteuning van bodemgezondheid/-veerkracht bepaalt de richtlijn dat de lidstaten, naast regelmatige inschatting van de technische en financiële noden en van de verwachte effecten van maatregelen tot verbetering van bodemgezondheid en -veerkracht, **regelmatig in gesprek moeten gaan met het betrokken publiek** (met name landeigenaars en -beheerders) en hen **vroegtijdig en daadwerkelijk in de gelegenheid stellen om te bepalen welk niveau van steun nodig is** om bodemgezondheid en -veerkracht te verbeteren (cf. artikel 11, lid 2).²³

2. Vlaams beleid

De Europese aandacht voor bodem laat zich tevens vertaald zien in de Vlaamse beleidsnota's 2024-2029 voor Omgeving en Landbouw. Hieronder volgt een beknopte synthese van de beleidsintenties rond bodem binnen Vlaanderen tijdens deze legislatuur (**caveat**: raadpleeg de eigenlijke beleidsnota's voor een volledig begrip en alle nuances).

2.1 Beleidsnota Omgeving²⁴

ISE "Bodem en Ondergrond"²⁵

Strategische lijn SD1: naar gezonde bodems in 2050

- OD1.1 Bodemmonitoring & informatie. Uitbouw van een datagedreven beleid met indicatoren, terreinmetingen en een bodemmeetnetwerk; lacunes vullen met meetcampagnes/nieuwe technologie; bodeminformatie ontsluiten (o.m. bodemattest) voor professionals en burgers.
- OD1.2 Duurzaam & regeneratief beheer. Opmaak van een bodemplan (incl. erosie-maatregelen); opschalen van regeneratieve praktijken; focus op bodemleven, organische koolstof (SOC), sponswerking, beschermen van veen, ontharding en erosiebestrijding; koppeling met ruimtelijke planning, circulaire economie, klimaat, natuur, water en voedsel.

²³ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 11, lid 2.

²⁴ Vlaanderen, [Beleidsnota 2024-2029. Omgeving | Vlaanderen.be](#).

²⁵ SD = strategische doelstelling; OD = operationele doelstelling.

- OD1.3 Bodemerosie beperken. Erosiebeleid actualiseren op basis van recente evaluatie; bufferende maatregelen stimuleren en beter modelleren; afstemming met mest- en water-beleid en acties binnen (huidig/volgend) GLB.

Strategische lijn SD2: bodemverontreiniging aanpakken

- OD2.1 Integraal beleid (risico- én niet-risicogronden, incl. diffuus). Grondenoverdracht blijft cruciaal moment om bodeminformatie te verzamelen; toegankelijke tools (bodemattest, verontreinigingsfiche/-verkenner) met GDPR-waarborgen; prioritering op basis van risico, actieve opvolging en ambtshalve optreden door OVAM; mijlpalen: alle risicoterreinen in kaart tegen 2028, saneringstrajecten opstarten tegen 2036.
- OD2.2 Verhoogde responsabilisering. Evaluatie en aanpassing Bodemdecreet (snellere procedures), werkbaar grondverzet-kader, duidelijkheid over rollen van OVAM, erkende deskundigen en bodembeheerorganisaties (o.m. bij verdachte concentraties); verkennen van financiële instrumenten.
- OD2.3 Wendbare beoordeling. Afwegings- en prioriteringskader dat maatwerk toelaat, met continue afstemming op zorgwekkende stoffen (early-warning); inzet op innovatie en het KIS-kenniscentrum.

Strategische lijn SD3: Optimaal benutte ondergrond

- Structuurvisie diepe ondergrond finaliseren; geothermie verder uitrollen met beleid rond aardbevingsrisico, kennisopbouw en wegnemen van drempels voor ondiepe geothermie.

2.2 Beleidsnota Landbouw²⁶

OD 2.5 “Gezonde landbouwbodems” (sectorgerichte uitvoering)

Bodem is cruciaal voor voedselzekerheid. Zowel het economisch productiepotentieel als het klimaat-ecologisch verduurzamingspotentieel hangt nauw samen met de biologische, fysische en chemische bodemparameters. Kennis over interactie bodem-(micro)organismen-teelt groeit en sijpelt door naar de praktijk (agro-ecologie, carbon farming).

Drempels of drempelvrees voor omslag blijven: leerkosten in de eerste jaren die groter zijn dan de economische opbrengsten, vergoeding voor ecosysteemdiensten voor landbouwers die reeds jarenlange inspanningen hebben geleverd, haalbaarheid en inpasbaarheid, ...

²⁶ Vlaanderen, [Beleidsnota 2024-2029. Land-en tuinbouw | Vlaanderen.be](#).

Instrumentarium & acties

- Bewustzijn en kennisdeling: initiatieven rond bodemwerking in combinatie met teelt- en bodembeheerpraktijken en externe factoren, peer-to-peer-leren tussen pioniers en collega's; betrokkenheid van adviseurs/loonwerkers/afnemers.
- Financiële hefboomen: VLIF-steun, ecoregelingen en AMKM om goede teelt- en managementtechnieken toe te passen; ondersteuning van onderzoek- en demonstratieprojecten rond verbetering van bodemgezondheid.
- Verdere ontwikkeling van het bodempaspoort.

2.3 Voorbereiding implementatie bodemmonitoringrichtlijn

Hoewel de richtlijn voor bodemmonitoring en -veerkracht nog niet definitief goedgekeurd is, neemt de Vlaamse administratie wel al proactief stappen in de voorbereiding van haar implementatie. Zo publiceerde Departement Omgeving en OVAM reeds in februari 2025 een eindrapport met eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg.²⁷ Hier volgt een beknopt overzicht van de aanpak, de voornaamste resultaten en verdere stappen uit het eindrapport:

Aanpak

Doel: een eerste voorstel voor een **indicatorenkader** dat de toestand én evolutie van bodemgezondheid en bodemzorg in Vlaanderen zichtbaar maakt, en beleid en praktijk ondersteunt (o.a. met het oog op de toekomstige EU richtlijn voor bodemmonitoring en -veerkracht).

Vier stappen:

1. doelstellingen en eisen voor het kader scherpstellen;
2. onderbouwing via literatuur, bevraging van beleidsmedewerkers en gesprekken met stakeholders;
3. uitwerking van het indicatorenkader + roadmap;
4. uitwerking van enkele case-indicatoren om de operationalisering te tonen.

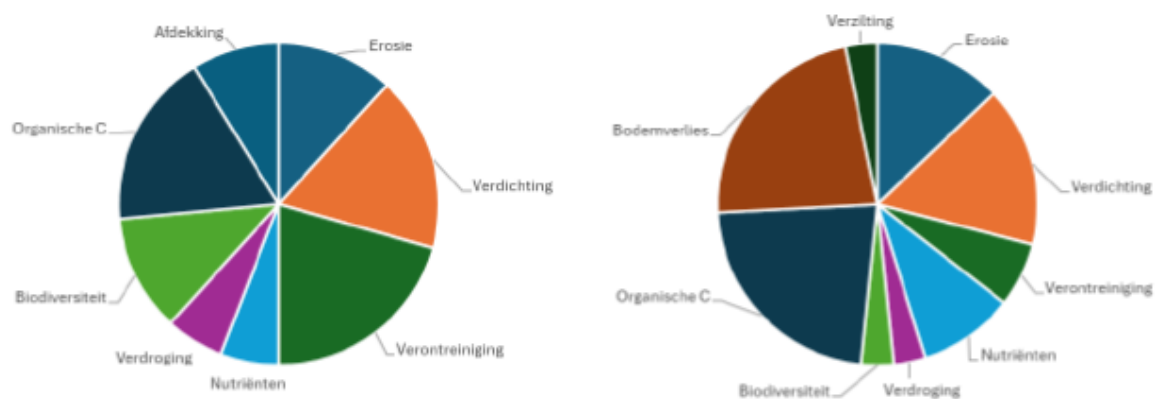
²⁷ Couderé, K., Gommers, A., Collard, C., & Kieseekoms, J., *Eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg*, Opgemaakt in opdracht van OVAM en het Departement Omgeving, 2025, [Eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg. Eindrapport | Vlaanderen.be](#).

Het kader bundelt verschillende **types indicatoren**: (a) toestand van de bodem(gezondheid), (b) kennis bij actoren, (c) bewustzijn/gedrag van actoren op vlak van bodemzorg, (d) beleidsmaatregelen, en (e) relevante contextfactoren.

Belangrijkste resultaten

- Start vanuit een **longlist** van 150 indicatoren, die samen met leden van het dagelijks bestuur en klankbordgroep verfijnd is naar een shortlist, een aanvullende lijst en een niet weerhouden lijst.
- **Shortlist** van 45 indicatoren die direct inzetbaar zijn;
- een **aanvullende lijst** van 42 indicatoren die kansrijk zijn, maar extra uitwerking vergen;
- een lijst met voorlopig niet op te nemen indicatoren (82).

De verdeling van de verschillende indicatoren over de diverse bodemuitdagingen is geëvalueerd; o.a. zitten er relatief veel gedragsindicatoren in de aanvullende lijst en komt de uitdaging 'bodemverlies' voorlopig enkel daar voor.

Figuur 3 Vergelijking van het relatief belang van de bodemuitdagingen waar de indicatoren betrekking op hebben, voor resp. de shortlist (links) en de aanvullende lijst (rechts)

De reikwijdte gaat verder dan 'bodem' alleen: het kader verbindt bodemzorg met landbouw, water(kwaliteit/-beheer), biodiversiteit, klimaat, stadsontwikkeling, ruimtelijke ordening, gezondheid, enz.

Extra: een set van 15 perceelsgebonden indicatoren om bodemgebruikers hun percelen te laten situeren t.o.v. de Vlaamse monitoring en aan te zetten tot meer bewustzijn op vlak van bodemgezondheid, meer inzicht te geven in het belang van bodemzorg en duidelijk te kunnen maken welke acties aangewezen zijn.

Hoe verder? (roadmap en implementatie)

- Beheer en governance: organisatie van databeheer, procedures, kwaliteitsborging, tussentijdse evaluaties en afspraken over rapportering/verspreiding van resultaten.
- Methodologische knopen doorhakken: o.a. stratificatie in functie van bodemeenheden, toetsingskader, analysemethoden en -capaciteit, kwaliteitscontrole.
- Gefaseerde operationalisering: eerst de shortlist opstarten, daarna stapsgewijs de aanvullende lijst en het verfijnen van de lijst met perceelsindicatoren.
- Co-creatie en draagvlak: het lopende participatietraject met stakeholders verderzetten; participatie is volgens het eindrapport cruciaal voor acceptatie én voor toegang tot nuttige data.
- Analyse en evaluatie: data moeten leiden tot beleidsrelevante conclusies en bruikbare terugkoppeling naar terreinactoren; de toepassing primeert op het louter verzamelen van data.
- Communicatie: gericht op zowel stakeholders als breder publiek/onderwijs/beleid. De resultaten van de monitoring (i.e. de verzamelde 'ruwe' data en de ervan afgeleide beleidsrelevante indicatoren) ter beschikking stellen van een breed publiek, gaande van wetenschappers tot geïnteresseerde burgers.
- Onderzoeksagenda/open vragen: o.a. gebruik van opportunistische data, verkenning van nut en noodzaak van de ontwikkeling van een bodemgezondheidsindex, kansen van remote sensing, gebruik van monitoring in het kader van de waardering van bodems en het uitwerken van een wettelijk kader voor bepaalde aspecten van de dataverzameling.
- Mensen en middelen voorzien en inplannen om de gefaseerde realisatie mogelijk te maken.

Advies

Toetsingskader duurzame verandering

[1] Hanteer het vierledige SALV-toetsingskader voor duurzame verandering in de landbouw om het Vlaamse bodembeleid (verder) uit te bouwen. Dit vierledige kader dat de SALV voorstelt om duurzame verandering in de landbouwsector te bewerkstelligen, kan naadloos toegepast worden op het bodembeleid (meer bepaald op die aspecten van het bodembeleid met relevantie voor landbouw). Wanneer er rond landbouwbodems bepaalde aspecten binnen het bodemzorgplan worden uitgewerkt, dan hebben deze aspecten (onder de vorm van bv. ambities, hefbomen, actiesporen) betrekking op alle vier dimensies die van belang zijn om duurzaamheid in de landbouw verder vorm te geven:

- Landbouwkundig gezien dient de bodem voor inkomensvorming. Het is een belangrijke economische component.
- Er is een link met het brede voedselsysteem, bv. op het vlak van opbrengstpotentieel van landbouwbodems.
- Er zijn belangrijke ecosystemendiensten die bodems leveren en waar bodembeheer stimulansen toe kan bieden.
- Er is een belangrijke rol voor de overheid om rechtszekerheid en een duidelijk kader te bieden.

Figuur 4-ledig toetsingskader: In uitwerking van de SALV-Visienota (2022) 'Een duurzame toekomst voor landbouw in Vlaanderen: van uitdagingen naar kansen' introduceerde de adviesraad een toetsingskader met vier onderdelen voor duurzame verandering in de landbouw. Dit vierledig kader vormt het kompas van de SALV om beleidsontwikkelingen en -maatregelen tegen af te wegen. Het oogpunt daarbij is een duurzame verandering in de landbouwsector bewerkstelligen dat als systeem volhoudbaar is en het welbevinden in de sector verbetert." [SALV-uitdagingen van nu en straks | SALV](#)

Stakeholderbetrokkenheid

[2] Zet vanaf de beginfase een gedegen participatietraject en overlegproces op met de betrokken stakeholders om het bodembeleid in Vlaanderen verder vorm te geven. Het is positief dat de administratie reeds proactief stappen zet om de implementatie van de Europese bodemmonitoringrichtlijn voor te bereiden. De voorlopige uitkomst daarvan is een eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg (toegelicht in de situering van dit advies, cf. supra). Hoewel het rapport stakeholderbetrokkenheid waardeert en stelt dat *'zonder draagvlak bij de actoren [...] de slaagkans van het beleidskader immers [afneemt], en participatie (en communicatie) [...] een manier [is] om dat draagvlak te versterken'*,²⁸ zijn de stakeholderorganisaties vertegenwoordigd binnen de SALV vooralsnog niet betrokken geweest in de voorbereiding van het indicatorenkader. De *'stakeholders die 'goede bodemzorg' in de praktijk moeten omzetten'* zoals het rapport beklemtoont,²⁹ maken voor wat landbouw betreft in het bijzonder deel uit van de SALV.³⁰ De bodemmonitoringrichtlijn stelt eveneens duidelijk dat de lidstaten regelmatig in gesprek moeten gaan met het betrokken publiek (in het bijzonder landeigenaars en -beheerders) en hen *in een vroeg stadium daadwerkelijk in de gelegenheid stellen* om te bepalen welk niveau van steun nodig is om bodemgezondheid en -veerkracht te verbeteren (zie situering van dit advies).³¹ Dat is in het huidige traject onvoldoende het geval. Met betrekking tot het huidige traject verdient het aanbeveling om te werken met evenwichtig samengestelde werkgroepen waarin alle relevante partijen zijn vertegenwoordigd. Die evenwichtige samenstelling en verdere betrokkenheid zijn primordiale vertrekpunten voor het vervolgetraject in het voorbereidingsproces. Het eigenlijke ontwerp-bodemzorgplan dient ook voorwerp te zijn van de stakeholder-werksessies. De SALV vraagt bovendien dat de administratie aantoonbaar maakt hoe met de aanbevelingen uit dit advies rekening werd gehouden.

²⁸ Couderé, K., Gommers, A., Collard, C., & Kieseekoms, J., *Eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg*, Opgemaakt in opdracht van OVAM en het Departement Omgeving, 2025, [Eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg. Eindrapport | Vlaanderen.be](#), p. 7, 70. Voor de sector Landbouw werd tot dusver betrokken: Boerennatuur, Inagro, B3W, Latitude, zie p. 26.

²⁹ Ibid., p. 3,15.

³⁰ [Samenstelling SALV | SALV](#).

³¹ [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 11, lid 2.

Specificiteit van landbouwbodems

[3] Erken de specificiteit van landbouwbodems bij de interpretatie van resultaten uit de monitoring en bij de opzet van stimulansen voor bodemzorg. Landbouwbodems dienen voor voedselproductie. En voor volhoudbare voedselproductie zijn ze gebaat bij bodemgezondheid om deze voedselproducerende rol te kunnen blijven invullen, ook bij een wisselvalliger klimaat. De specificiteit van landbouwbodems als onderdeel van de gehele voedselvoorzieningsketen en de landbouwinkomensvorming maakt een toegespitste benadering bij de interpretatie van resultaten uit de monitoring en bij de opzet van stimulansen voor bodemgezondheid en bodemzorg nodig (bv. parameterwaardes van een bosbodem zijn niet te vergelijken met de parameterwaardes van een landbouwbodem). De bodemmonitoringsrichtlijn schrijft dan ook voor dat in de afbakening van bodemeenheden rekening moet gehouden worden met bodemtype en landgebruik.³²

Bodembeleid dat coherent is met ander beleid

[4] Zorg voor beleidscoherentie tussen het bodembeleid en andere beleidsvelden met relevantie voor landbouw. Een gedegen wisselwerking en effectieve, gestructureerde afstemming tussen de diverse overheidsdiensten en met sectororganisaties vormt hiervoor het uitgangspunt. Zo kunnen mogelijke opportuniteiten of knelpunten en afruileffecten tussen indicatorresultaten en doelstellingen uit het bodembeleid enerzijds en uit andere beleidsvelden met relevantie voor landbouw anderzijds aan de oppervlakte worden gebracht en er oplossingen en/of omgangsstrategieën voor worden uitgedacht. Bovendien is het essentieel dat er gedacht wordt vanuit administratieve vereenvoudiging, dat er met andere woorden hindernissen worden gedetecteerd en weggenomen in plaats van nieuwe lagen en kaders te ontwikkelen. Respecteer bij de omzetting van de Bodemmonitoringrichtlijn het principe van *'no gold plating'*.

Bodembeleid dat motiveert en keuzegericht is

[5] Rust de bestaande testfaciliteiten uit om goede bodemzorgpraktijken vorm te geven vanuit wetenschappelijk onderzoek in wisselwerking met de landbouwpraktijk. Voorzie daarvoor een faciliterende regelgeving. Bodemgezondheid dient wetenschappelijk én voor landbouwbodems agronomisch en ecologisch ingevuld te worden. Kennisinstellingen zoals ILVO en de diverse praktijkcentra maken hierbij, in samenwerking met de landbouwsector, de brug

³² [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), art. 4, lid 2.

tussen fundamenteel onderzoek en landbouwpraktijk (i.e. vaststelling van goede bodemzorgpraktijken). Participatief onderzoek met landbouwbedrijven als testlocaties dient hier ook onder te worden begrepen. Om dit te doen slagen, is er nood aan faciliterende regelgeving die experiment en toetsing mogelijk maakt. Werk maken van een faciliterend kader voor boerderijcompost (zoals ook overeengekomen in het kader van MAP7) kan hier alvast een voorbeeld van zijn. Zorg meer in het algemeen voor een paradigmashift door bv. organische reststromen te beschouwen als grondstof in plaats van als afval.

[6] Geef voldoende mate van flexibiliteit aan landbouwers om goede bodemzorgpraktijken toe te passen. De overheid dient het kader te voorzien waarbinnen goede praktijken met het oog op zorg voor landbouwbodems worden gefaciliteerd en ondersteund (zoals ook de bodemonmonitoringrichtlijn voorschrijft).³³ Binnen het kader rond gezonde landbouwbodems moet voldoende mate van flexibiliteit worden gelaten aan de landbouwer om bodem- en teeltmaatregelen te nemen die gepast zijn voor de situatie van zijn bedrijf en de omstandigheden van het moment. Het kader moet daarbij tevens een verzwaring van de administratieve druk op landbouwers voorkomen. Om zulk kader adequaat vorm te geven, is een gedegen participatietraject en regelmatig overlegproces (cf. [2]) noodzakelijk. Er moet uitgegaan worden van het denken in opportuniteiten en oplossingen en niet vertrokken worden vanuit hindernissen en risico's.

[7] Zet in op motiverende, keuzegerichte stimulansen voor landbouwers om in te zetten op goede bodemzorgpraktijken en laat voldoende doorlooptijd opdat bodemzorgpraktijken resultaat zouden opleveren. De diversiteit aan types landbouwbodems en aan landbouwbedrijfsvormen in samenhang met de omstandigheden van het moment vergt een stimulerend keuzegamma aan mogelijke goede bodemzorgpraktijken en flexibiliteit in de toepassing ervan. Verken hierbij synergiën met ondersteuningsmechanismen binnen het GLB, onder meer met het oog op de vergoeding van transitiekosten. Ga daarbij uit van de kansen die het ondersteunen van ecosysteemdiensten kunnen bieden.

[8] Zet voldoende in op informatieverstrekking voor landbouwers over goede bodemzorgpraktijken (o.a. lerende netwerken, sensibilisering, landbouwadviseurs, *teach the teacher*-programma's).

[9] Zorg dat regeneratieve (of herstellende) landbouw, net zoals biolandbouw, een bekend begrip is. Het is de basis van gezonde landbouwbodemzorgpraktijken. In relatie met punt 8: zet in op landbouwadviseurs die geschoold zijn rond biologische en regeneratieve landbouw. Voorzie hier ook voldoende financiële middelen voor, maar zorg er ook voor dat de middelen in de eerste plaats naar de landbouwer gaan.

³³ De bepaling rond betrokkenheid van het publiek die het verband legt met de bepaling van welk niveau van steun nodig is, [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemonmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemonmonitoring\)](#), art. 11, lid 2.

Bodembeleid waarmee goede bodemzorgpraktijken worden beloond

[10] Werk het beleidskader rond de zorg voor landbouwbodems zodanig uit dat inspanningen voor goede bodemzorgpraktijken worden beloond en inpasbaar zijn binnen een aantrekkelijk verdienmodel voor de landbouwer. Dit beleidskader dient landbouwbodems te beschouwen in de context van de gehele voedselvoorzieningsketen, de landbouwinkomensvorming en de publieke (ecosysteem)diensten die voortkomen uit bodemzorg. Een doordacht bodembeleid rond landbouwbodems:

- a. borgt een rendabele landbouwbedrijfsvoering met toepassing van goede bodemzorgpraktijken;
- b. biedt stimulansen tot versterking van ecosysteemdiensten (zoals koolstofopbouw in de bodem) en erkent daarbij ook het belang van een grondgebonden veehouderij en het belang van vaste stalmest in het kader van koolstofopslag;
- c. erkent de mogelijke negatieve gevolgen en *trade-offs* met betrekking tot bodemkwaliteit van bepaalde landbouwpraktijken en beloont landbouwers die deze praktijken niet of minder toepassen;
- d. maakt dit alles passend binnen een aantrekkelijk verdienmodel voor de landbouwer, met aandacht voor de vergoeding van transitiekosten en vanuit een ketenwerking die inspanningen rond bodemzorg mee draagt en vanuit de overheid die private en publieke middelen voor de vergoeding van publieke (ecosysteem)diensten helpt te mobiliseren (vb. verband met het beleidskader rond koolstofcredits).³⁴

[11] Erken pioniers in de toepassing van goede bodemzorgpraktijken en voorzie hiervoor voldoende steun. De SALV wijst hierbij op de voordelen van onder andere regeneratieve praktijken en biolandbouw in het kader van een goede bodemzorg – tevens in lijn met het strategisch plan bio.

³⁴ Zie ook [Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\)](#), overwegende (55): “Economische instrumenten, waaronder de instrumenten in het kader van het GLB die steun verlenen aan landbouwers, spelen een cruciale rol bij het behoud en de verbetering van de bodemgezondheid en de bodemveerkracht en, in mindere mate, van bosbodems. Het GLB heeft tot doel de bodemgezondheid te ondersteunen door de uitvoering van conditionaliteit, ecoregelingen en maatregelen voor plattelandontwikkeling. Ook de particuliere sector kan financiële steun genereren voor landbouwers en bosbouwers die praktijken toepassen die de bodemgezondheid en de bodemveerkracht verbeteren. Bij vrijwillige duurzaamheidsetiketten in de voedsel-, hout-, biogebaseerde en energiesector, vastgesteld door particuliere belanghebbenden, kan bijvoorbeeld rekening worden gehouden met de bijdragen van landbouwers en bosbouwers aan de verbetering van de bodemgezondheid en de bodemveerkracht overeenkomstig deze richtlijn. Deze etiketten zouden producenten van voedsel, hout en andere biomassa die deze praktijken volgen bij hun productie, in staat kunnen stellen deze te weerspiegelen in de waarde van hun producten.”

Werk belemmeringen voor een goede bodemzorg weg

[12] Leg de link tussen een sterk ruimtelijk landbouwbeleid en bodemzorg, met oog voor structurele belemmeringen zoals korte pacht, hoge grondprijzen en de onzekerheid over toegang tot land. Om een goede bodemzorg mogelijk te maken is immers een zekere en langdurige toegang tot land cruciaal. Bodemzorgpraktijken zijn immers trage processen.

Bibliografie

[BESLUIT 1600/2002/EG VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 22 juli 2002 tot vaststelling van het Zesde Milieuactieprogramma van de Europese Gemeenschap.](#)

Couderé, K., Gommers, A., Collard, C., & Kieseekoms, J., *Eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg*, Opgemaakt in opdracht van OVAM en het Departement Omgeving, 2025, [Eerste analyse voor het uitwerken van een indicatorenkader bodemgezondheid en bodemzorg. Eindrapport | Vlaanderen.be.](#)

Europese Commissie, COM(2002) 179 final, [Towards a strategic strategy for soil protection](#), 16 april 2002.

Europese Commissie, COM(2006) 231 final, [Thematische strategie voor bodembescherming](#), 22 september 2006.

Europa, COM(2011) 0571. 7e Milieuactieprogramma van de EU, besluit nr. 1386/2013/EU.

Europese Commissie, COM(2020) 380 final, [De Europese biodiversiteitsstrategie 2030. De natuur terug in ons leven brengen](#), 20 mei 2020.

Europese Commissie, COM(2021) 699 final, [De Europese bodemstrategie 2030](#), 17 november 2021.

Europese Commissie, [EU Mission: a soil deal for Europe](#), 2021.

[Richtlijn \(EU\) 2025/2360 van het Europees Parlement en de Raad van 12 november 2025 inzake bodemmonitoring en bodemveerkracht \(richtlijn bodemmonitoring\).](#)

SALV, *Report. Stakeholder opinion on agricultural soil health, soil care and related policy framework*, Brussel, 2025 [Stagerapport Lakshyadeep Devkota | SALV.](#)

[Samenstelling SALV | SALV.](#)

Verordening betreffende een Europese klimaatwet (EU) 2021/1119, [Publications Office.](#)

[Verordening \(EU\) 2024/1991 van het Europees Parlement en de Raad van 24 juni 2024 inzake natuurherstel en tot wijziging van Verordening \(EU\) 2022/869 \(Voor de EER relevante tekst\).](#)

Vlaanderen, [Beleidsnota 2024-2029. Land-en tuinbouw | Vlaanderen.be.](#)

Vlaanderen, [Beleidsnota 2024-2029. Omgeving | Vlaanderen.be.](#)